

### **Izvješće o radu Stručne komisije za popis i procjenu ratnih šteta na pisanoj baštini**

Državna uprava za zaštitu kulturne i prirodne baštine imenovala je 26. ožujka 1996. godine Stručnu komisiju za popis i procjenu ratnih šteta na arhivskom gradivu u sljedećem sastavu: Miljenko Pandžić, arhivski savjetnik, voditelj Komisije, Tatjana Mušnjak, voditeljica Središnjeg laboratorija za konzervaciju i restauraciju Hrvatskog državnog arhiva, član i Zvonko Baričević, voditelj Središnjeg laboratorija za mikrografiju Hrvatskog državnog arhiva, član Komisije.

Komisija je u lipnju 1996. zadužila područne Državne arhive u Bjelovaru, Dubrovniku, Karlovcu, Osijeku, Sisku, Slavonskom Brodu, Varaždinu, Splitu i Zadru, da izrade pismena izvješća o štetama na arhivskom i registraturnom gradivu svih imatelja na području svoje nadležnosti (škole, uprava, sudstvo, gospodarstvo, vjerske zajednice, muzeji, knjižnice i dr.).

Nakon uvida u sav prispjeli materijal, Komisija je utvrdila da dio podataka nije adekvatno obrađen, pa su naknadnim kontaktima i detaljnijim uputama dobiveni iscrpniji podaci, koji su zatim sistematizirani prema odgovarajućem obrascu Državne uprave za zaštitu kulturne i prirodne baštine.

Utvrđeno je, također, da pojedini arhivi, unatoč saznanjima o postojanju ratnih šteta na području svoje nadležnosti, iste nisu evidentirali niti prijavili zbog nedostatka odgovarajućih dokaza.

Prilikom procjene sveukupnih šteta na pisanoj baštini, Komisija je zaključila da je u prvom redu potrebno razdvojiti arhivsko gradivo (koje se po Zakonu o arhivskom gradivu i arhivima čuva trajno) od registraturnoga gradiva (koje je važno za tekuće poslovanje poduzeća i ustanova, ali nema vrijednost spomenika kulture), čija se vrijednost kod procjene neće uzimati u obzir. Tako je usvojeno da se:

- u pismohranama poduzeća nalazi 5% arhivskog i 95% registraturnog gradiva
- u pismohranama škola nalazi 40% arhivskog i 60% registraturnog gradiva
- u pismohranama mjesnih zajednica, odbora, općina i sl. nalazi 20% arhivskog i 80% registraturnog gradiva
- u pismohranama župnih, katastarskih i matičnih ureda nalazi 80% arhivskog i 20% registraturnog gradiva.

Unutar utvrđenog arhivskog gradiva nalaze se i dokumenti od posebne državne, znanstvene, kulturne, upravne i druge vrijednosti, koje nazivamo *v i t a l n i m* arhivskim gradivom neophodnim za postojanje i djelovanje naroda i država, kao što su: matične knjige rođenih, vjenčanih i umrlih, popisi duša, katastarske karte, povele, statuti i sl.

U skladu s tim, Komisija je predložila sljedeću kategorizaciju:

– **A kategorija:** gradivo od vitalnog značenja za djelovanje države u cjelini i za odnose s drugim državama, spomenici kulture od međunarodnog značaja, kao gradivo takvog karaktera

– **B kategorija:** gradivo od unutarnje važnosti za Republiku Hrvatsku odnosno gradivo važno za normalno poslovanje u upravi, pravosuđu, gospodarstvu, proizvodnji, kulturi i dr.

– **C kategorija:** gradivo lokalnoga značaja važno na području županija, općina, gradova i dr.

Kako se u prikupljenim podacima o nastalim štetama govori o prosječnim vrijednostima gradiva, mjerljivoga u dužnim metrima, Komisija je usvojila da se arhivsko gradivo unutar toga ukupnoga gradiva procjenjuje jedinicom dužnoga metra. Do vrijednosti jedinice za procjenu došlo se, među ostalim, i temeljem iskustava Povjerenstva za otkup arhivskoga gradiva HDA.

Procjena<sup>1</sup> je izvršena na sljedeći način:

Kod **uništenog** arhivskoga gradiva prosječna vrijednost jednog lista iznosi 10 DEM, dakle 1 m dužni (5000 listova u prosjeku) iznosi 50.000 DEM.

Ratom **oštećeno** gradivo procjenjuje se prema cijeni restauriranja i konzerviranja. Prosječna vrijednost restauriranja jednog lako oštećenog lista iznosi 12,5 DEM, dakle 1 m dužni košta 62.500 DEM.

Prosječna vrijednost restauriranja jednog teško oštećenog lista iznosi 18,75 DEM, dakle restauriranje 1 m dužnog iznosi 93.750 DEM. Komisija je također usvojila da se oštećeno gradivo C kategorije ne procjenjuje.

Vitalno gradivo, kao što su matične i katastarske knjige procjenjuje se na prosječnu vrijednost od 50.000 DEM po komadu, a katastarske karte na 40.000 DEM po komadu.

Sveukupna materijalna šteta na pisanoj baštini izazvana kako izravnim tako i neizravnim ratnim razaranja (evakuacija i neprimjereni smještaj gradiva) procijenjena je na približno 200 milijuna DEM.

Detaljni prikaz šteta u ratnim i drugim prirodnim katastrofama tijekom 20. st., a posebno za vrijeme Domovinskog rata u Hrvatskoj (1991–1995), obrađen je u popisu šteta u prilogu studije Joana van Albade: "Memory of the World"- Report on destroyed and damaged archives, *Archivum*, vol. 42 (1996), str. 11, te u pregledu ratnih razaranja, posebno arhiva, u studiji J. Kolanovića: Archives en temps de guerre: L'experience de la Croatie, *Archivum*, vol. 41 (1996), str. 173.

**Jelena Piasevoli**

---

<sup>1</sup> Kako su procjene i popisi ratnih šteta rađeni od samog početka rata, a u međuvremenu se hrvatska valuta mijenjala od HRD-a do kune, zaključeno je kako je najbolje prosječne vrijednosti gradiva izraziti u njemačkim markama.